

**БЪЛГАРИЯ - ЦЕЛОГОДИШНА WELLNESS ДЕСТИНАЦИЯ ЗА
ВЪТРЕШЕН И МЕЖДУНАРОДЕН ТУРИЗЪМ****Иванова, Мария**

Директор дирекция „Туристическа политика“ МИЕТ,
Зам.- Изпълнителен директор на ИА “Военни клубове и военно-почивно дело”
Член на програмен Съвет по Wellness&Spa култура, НСА

Ключови думи: Туристическа политика, Wellness дестинация, България, международен туризъм

ВЪВЕДЕНИЕ

В последните години не един стратегически документ или програма са посочвали значението на туризма като важен фактор за подобряването на качеството на живот (Димитрова, 20015) и бизнес конкурентноспособността чрез развитие на устойчиви форми на туризма и въвеждане на природосъобразни практики. В зависимост от поставените цели пред туризма се вземат едни или други решения за реализация на нови услуги в различните сфери (Цанов, 2018). Спорен е въпроса SPA и WELLNESS индустрията може ли да бъде отнесена към икономиката на спорта или към туризма (Цанов, 2015).

Като част от Екипа на Министерството на туризма (МТ) представям основните акценти в националната политика в областта на туризма в периода 2014-2020 г., която ще следва и ще продължи да кореспондира с принципите и целите, заложи в:

- Съобщение на Европейската комисия - Дневен ред за устойчив и конкурентоспособен европейски туризъм / COM (2007) 621 от 19/10/2007/; и
- Съобщение на Европейската комисия до Европейския парламент, Съвета, Европейския икономически и социален комитет и Комитета на регионите - Европа - водеща световна туристическа дестинация - нова политическа рамка за европейския туризъм /COM (2010) 352 от 30/06/2010/.

МЕТОДИ

Към стратегическите цели на МТ е и диверсификацията на туристическия продукт (Полименов, 2014), като за приоритетни сред специализираните видове туризъм са обявени културния, здравния, SPA&Wellness, като и еко и селския туризъм (Dimitrova, 2014; Вълев, 2014, 2015; Polimenov, 2014, 2016; Treneva, 2013).

Фокусирайки своето внимание върху здравния, SPA&Wellness туризма (Trendafilov, 2013; Димитрова, 2012; Вълев, 2018), без да се спирам върху значението и предимството на безспорния ресурс, с който разполага страната ни, ще се опитам да дам отговор на въпроса: Какво счита МИЕТ за нужно да се направи и подобри за развитието на този туристически продукт чрез инструментите за въздействие, с които разполага и защо?

РЕЗУЛТАТИ

Очакваните тенденции, свързани с туристическото поведение в световен мащаб до 2020 г., които ще окажат своето въздействие и при формирането и предлагането на здравен, SPA&Wellness туристически продукт, се свеждат до следното:

- Нарастване на изискванията на туристите към качеството, специфичността, атрактивността и разнообразието на туристическите услуги като основен фактор за формиране на туристическото поведение;

- Насочване на предпочитанията на туристите, от една страна, към дестинации и страни, гарантиращи сигурност и спокойствие, а от друга – към специфичните форми на туризъм – SPA&Wellness, хоби и екстремн туризъм, еко и селски туризъм, спортен, приключенски и др.;
- Увеличаване на пътуванията на хората от третата възраст с цел лечение, профилактика, рехабилитация и възстановяване;
- Разширяване на практиката на двукратно ползване на годишната отпуска (лято – зима) и на увеличаване на дела на ваканциите извън активния летен туристически сезон;
- адаптиране на туристическия продукт съобразно промените в начина на труд и живот на обществото към поведението, очакванията и предпочитанията на туристите. Преориентацията от „икономика на услугите“ към „икономика на преживяванията“ извежда на преден план туристическите атракции, анимацията и предлагането на национални туристически специфики. Поставя се акцент на автентичното, на типично националното начало по цялата верига на туристическото предлагане;
- нарастване на дела на детските и младежките пътувания особено на учащите за участие в културно-образователния туризъм, пътувания с цел обучение в други страни и студентски бригади;
- значително разширяване на ролята на информационните и комуникационните технологии по отношение на търсенето, планирането и реализацията на пътуванията.

ДИСКУСИЯ

Конкретни тенденции за развитие на SPA&Wellness продукта, са:

- *възрастното население*. Според трети демографски доклад, публикуван на 1 април 2011 г., европейците живеят по-дълго и по-здравословно. Докладът показва как се променя структурата на европейското население от това, че всяка година броят на хората над 60 г. се увеличава с 2 млн. души.
- *растящото наблягане на по-здравословния начин на живот* (предотвратяване на заболявания). Най-важните фактори за здравето са социалните и икономическите условия и свързаните с тях условия на живот и труд. Към тях са насочени икономическите и социалните политики на ЕС, включително и на България като страна членка. Тютюнопушенето, храненето, физическата активност, диетите, алкохолът, както и начините, по които хората се отнасят към себе си и към другите също са решаващи фактори за здравето.
- *увеличаващите се стресови ситуации в ежедневието на живот*; Правилата в този пазар все повече се определят от самите потребители на този продукт, които практически налагат на политиците своите изисквания, свързани с провеждането на нова политика в общественото здравеопазване с акцент върху програмите за профилактика и лечение на територията на всички държави и региони.
- *разпространяването на здравното съзнание*; Информирането на обществеността е важно, но рядко е достатъчно, за да накара хората в действителност да водят по-здравословен начин на живот. Усилията за промоция на здравето често са най-успешни, когато използват набор от методи, подпомагащи хората да правят по-здравословни избори в контекста на тяхното всекидневие. Работното място или училището, както и други места, където хората биха могли да прекарат голяма част от времето си, могат да са особено важни партньори в това отношение.
- *изтънчеността на пътешествениците*; Притежават туристически опит, който им позволява да оценят стойността на туристическите услуги и да изберат най-доброто съотношение качество-цена. Изискват повече, защото разполагат с повече информация. Търсят истината, а не обещания. Изискват сигурност и гаранция за покупката, въпреки че при определени обстоятелства са

склонни да приемат и някои изненади. Искат да бъдат по-активни като потвърждение на своята индивидуалност. Не само участват в преживяването, но и сами избират елементите му. Търсят самореализация.

- *променящата се роля на жените* (70 % от вземащите решение за спа и уелнес почивка). Две трети (2/3) от посетители в SPA центрове са жени.

Отчитайки високата конкурентноспособност на природния потенциал на България и предвид тенденциите в туристическото поведение и търсене, изводът, който се налага, е наболялата необходимост от вземането на нови решения за формиране на последователна и координирана политика на голям кръг заинтересовани компетентни органи за създаване на подходящи условия за развитието на продукта: здравен, SPA&Wellness туризъм, за промотиране на значението на превенцията, за повишване на информираността за нуждата от воденето на здравословен начин на живот. Под компетентни органи тук визирам Министерството на икономиката, енергетиката и туризма, Министерството на здравеопазването, Министерството на образованието, младежта и науката, Министерството на труда и социалната политика, Министерството на физическото възпитание и спорта, Министерството на околната среда и водите, Министерството на регионалното развитие и благоустройството.

Защото към момента са идентифицирани следните недостатъци, влияещи крайно негативно върху разглеждания туристически продукт:

- липсва стратегия за развитие на здравния, SPA&Wellness туризма;
- липсва ясно разпознаваем имидж на България като туристическа дестинация за здравен, SPA&Wellness туризъм;
- недостатъчен е броят на квалифицираните медицински и туристически кадри, заети в този сектор;
- правната уредба, която има отношение към този вид туризъм, е разпокъсана и недостатъчна, а съществуващата такава се нуждае от синхронизация, прецизиране и актуализация;
- незадоволителна е целевата реклама в чужбина на продукта;
- липсва актуална статистическа и адекватна оперативна информация относно потребителите на продукта.

Но възможностите, които са и набелязани мерки от страна на МИЕТ за решаване на горепосочените слабости и пречки пред развитието и успешното промотиране на България като атрактивна целогодишна туристическа дестинация за здравен, SPA&Wellness туризъм, са:

- създаване на възможности за многофункционално целогодишно използване на курортните територии с комплексно включване на ресурсите им;
- опазване и съхраняване на природните ресурси, провеждане на екологична политика за „здрава жизнена среда“, като гаранция за оздравителните функции на курортно-туристическите територии;
- Регламентиране на статута, изграждането, оборудването и обзавеждането, предоставяните услуги и изискванията към персонала на Медикал SPA, SPA&Wellness центрове, самостоятелни или прилежащи към съответните хотели, изградени в курортна и градска среда;
- Регламентиране на специфични изисквания към изграждането, обзавеждането и предлаганите туристически услуги в балнео, Медикал SPA, SPA&Wellness хотелите;
- активизиране на професионалните контакти между академичното образование по туризъм (теорията) и туристическата индустрия (практиката);

- определяне на оптималния рекреационен капацитет на курортите;
- въвеждане на стандарти за предлаганите туристически услуги в здравния, SPA&Wellness туризма;
- Осигуряване на рационалното използване на минералните лечебни води за укрепване и възстановяване на здравето на гражданите и повишаване на общественото благосъстояние;
- организиране на система от мероприятия за популяризиране и промоциране на хидротермалните ресурси на страната като обществено природно богатство и фактор за социално-икономическо развитие на зоните, богати на минерални води;
- насърчаване и създаване на предпоставки за защита, съхранение и подобряване на качествата на хидротермалния потенциал на страната с цел комплексното социално-икономическо развитие на зоната и в частност туризма на тази територия;
- предлагане на здравни програми като част от цялостната туристическа развлекателна програма;
- подобряване на механизмите на взаимодействие между институциите, имащи компетентност в областта на здравния, SPA&Wellness туризма;
- насърчаване на работодателите в туризма да инвестират във формирането на нови професионални умения, в подготовката и квалификацията на кадрите в сферата на здравния туризъм;
- разработване и разпространение на информационни и на рекламни материали, провеждане на и участие в семинари, кръгли маси, конференции, туристически изложения и други PR, рекламни и маркетингови кампании и други инициативи, посветени на развитието на здравния, SPA&Wellness туризма.

За водената до момента непоследователна и некоординирана политика в областта на здравния, SPA&Wellness туризма и за несъвършенството и непълнотата в нормативната уредба в тази сфера, ще стане ясно от краткия и без претенции за изчерпателност преглед на нормативната уредба в тази област, изложена по-долу:

Основни нормативни актове с отношение към балнео, спа и уелнес туризма:

Закон за туризма:

1. Съгласно чл. 3, ал. 3, т. 7, центровете и местата за предлагане и потребление на допълнителни туристически услуги: балнеоложки, спортни, развлекателни и други – са туристически обекти по смисъла на закона.

2. Съгласно чл. 3, ал. 4, т. 4 – здравният и балнеоложкият туризъм са сред изброените видове туризъм.

3. Съгласно т. 13 от § 1 от Допълнителната разпоредба, балнеолечебните и други медицински услуги са част от понятието „допълнителни туристически услуги“.

Наредба за категоризиране на средствата за подслон, местата за настаняване и заведенията за хранене и развлечения:

1. В Приложение № 1 „Характеристики и видове туристически обекти“ към чл. 1, ал. 2 и чл. 11, ал. 1 и 4 от Наредбата, са въведени характеристиките на следните туристически обекти:

- **Медикъл SPA-хотел** (балнеолечебен, климатобалнеолечебен хотел) - за районите със специфични физикални фактори - лечебни води, кал, климат, с подходящо развита специализирана материална база със съответни съоръжения и с осигурен от съответното лечебно заведение

квалифициран медицински персонал; в комплекс с подходящи видове заведения за хранене и развлечения;

- **SPA-хотел** - специфичен тип хотел с категория "четири звезди" или "пет звезди", който разполага с външни и вътрешни басейни и се предлагат разнообразни водни процедури, извършвани от осигурен квалифициран персонал в подходящо изградена специализирана материална база; не е задължително водата да бъде минерална, термална или морска, но е необходимо въздействието да бъде с или чрез вода;

- **Wellness-хотел** - специфичен тип хотел с категория "четири звезди" или "пет звезди", в който се предлагат разнообразни козметични, спортни и други релаксиращо-възстановяващи процедури, извършвани от осигурен квалифициран персонал в подходящо изградена специализирана материална база;

- **Почивна станция** - самостоятелно място за настаняване с преобладаващи социални функции и с инфраструктура, предлагаща здравни, балнеоложки, спортни и други услуги.

Закон за здравеопазването:

1. Съгласно нормата на чл. 76, териториите с категоризирани курортни ресурси и възможности за изграждане и експлоатация на обекти и съоръжения за профилактика, лечение, рехабилитация, отдих и туризъм на населението се обявяват за курорт, а границите и условията за развитие на курорта се определят с решение на Министерския съвет, което се обнародва в "Държавен вестник". (Закона за водите, напр. въвежда понятието „курортни комплекси“, а Закона за устройство на територията с „курортни населени места и селищни комплекси (образувания) и „курортни зони в населени места“)

2. Съгласно разпоредбата на чл. 77, мистърът на здравеопазването съвместно с министъра на регионалното развитие и благоустройството, министъра на околната среда и водите и министъра на икономиката, енергетиката и туризма определят с наредби условията и реда за:

а) използването и опазването на минералните води, лечебните пелоиди, крайбрежната плажна ивица и местностите с благоприятни и подходящи за профилактика, лечение и рехабилитация биоклиматични условия, както и за определяне капацитета на крайбрежната плажна ивица и на местностите с благоприятни и подходящи за профилактика, лечение и рехабилитация биоклиматични условия;

б) утвърждаването на охранителни зони и охранителен режим за опазване на находищата на лечебните пелоиди, крайбрежната плажна ивица и местностите с благоприятни и подходящи за профилактика, лечение и рехабилитация биоклиматични условия;

в) утвърждаването на експлоатационни запаси и използването на лечебните калонаходища;

г) експлоатацията на плажовете по Черноморското крайбрежие.

До настоящия момент не ми е известно да са разработени посочените наредби.

Закон за лечебните заведения:

Този закон урежда устройството и дейността на лечебните заведения, в т.ч. и на медицинските центрове като вид лечебни заведения за извънболнична помощ. Лечебните заведения се създават по Търговския закон или по Закона за кооперациите и за тях се прилагат съответно разпоредбите на тези два закона, доколкото в Закона за лечебните заведения не е предвидено друго. Медицински център е лечебно заведение, в което осъществяват специализирана извънболнична помощ не по-малко от трима лекари и/или трима лекари по дентална медицина с различни признати специалности. Медицински център се управлява от лекар, съответно лекар по дентална медицина, с призната специалност. Медицинските центрове подлежат на регистрация по реда на чл. 40 и сл. от

закона и на кредитация по Наредба № 18 от 2005 г. за критериите, показателите и методиката за акредитация на лечебните заведения.

Други нормативни актове, уреждащи собствеността, управлението и реда за използването на водите и водните обекти, строителството и експлоатацията на туристическите обекти в курортите, са: Закона за собствеността; Закона за водите; Закона за държавната собственост; Закона за общинската собственост; Закона за концесиите; Закона за устройство на територията; Наредба № 1 за проучването, ползването и опазването на подземните води; Наредба № 2 за експлоатационните запаси на лечебните калонаходища, Наредба № 11 за качеството на водите за къпане, Наредба № 14 за курортните ресурси, курортните местности и курортите – последните три се прилагат доколкото не противоречат на Закона за здравето.

В Националната класификация на професиите и длъжностите 2011, с която всеки един работодател следва да се съобразява, са включени следните професии с отношение към разглеждания вид туристически продукт:

«Диетолог», «Инструктор диетично хранене», «Рехабилитатор», «Масажист», «Козметик», «Маникюрист», «Обслужващ сауна» и «Педикюрист». С общи усилия от 2013 г., в клас 1 на НКПД 3 нови управленски позиции: „Ръководител на SPA център“, „Ръководител на Wellness център“ „Ръководител на Thalasso център“.

В същото време в списъка на професиите на НАПОО в професионално направление “Терапия и рехабилитация” в област на образование “Здравеопазване” е включена професията “Изпълнител на термални процедури”. В професионално направление “Спорт” в област на образование “Физическо възпитание и спорт” е включена професията “Инструктор по фитнес”, в област на образование “Спортен масаж” – професията “Спортен масажист” в професионално направление “Фризьорски и козметични услуги”, в области на образование “Фризьорство”, “Козметика”, Маникюр, педикюр и ноктопластика” са включени съответните професии “Фризьор”, “Козметик” и “Маникюрист-педикюрист”. Но държавни образователни изисквания има разписани само по отношение на професиите “Фризьор” и “Козметик”.

Поради липсата на изрични нормативни правила за работа на централите, предлагащи SPA&Wellness услуги, на практиката се действат и се рекламират редица центрове, ползващи различни наименования, вариращи от SPA център, SPA&Wellness център, Медикал център, медикал SPA център, Бюти център и пр., за да се стигне и до лечебен център по източна медицина с дебелириум.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В заключение, ще изразя благодарност към организаторите на Първата международна научна конференция на тема: “Интердисциплинарни и иновативни подходи в SPA И WELLNESS индустрията” Национална спортна академия “В. Левски”, катедра „Водни спортове” и Програмния съвет на програма за ОКС “Магистър” по специалността “SPA култура, източни и аква практики”, за нейното навременно провеждане и предоставената възможност на министър Трайчо Трайков да бъде патрон на събитието,

...Защото SPA е здраве чрез вода, а философията за здравословен начин на живот се нуждае от доброволни посланици, за да достигне до всеки човек.

Във връзка с горното, специфичните задачи, които трябва да се решават чрез широко коопериране на усилията предполагат:

- поддържане на най-добрите практики на туристическо развитие чрез провеждане на регионална политика в областта на транспорта, човешките ресурси, околната среда, развитието на инфраструктурата и на селското стопанство;
- създаване на условия за публично-частно партньорство за цялостно развитие на туристическата дестинация;
- поддържане на процес на постоянно консултиране, включване в различни дейности и получаване на изгоди от тях за всички, съпричастни към развитието на туризма субекти;
- развитие на човешките ресурси и разгръщане на техните умения без ограничения;
- сътрудничество за предоставяне на необходимата информация за анализ и за формиране на политиката на публичния сектор;
- съвместна работа чрез механизмите на частния сектор и на действията на властите за гарантиране на сигурността на всички от туристическия сектор;
- повишаване на доверието във всички сфери, които изискват постоянно увеличаване на усилията, свързани с развитието на туризма, в частност на здравния, SPA&Wellness туризм.

ЛИТЕРАТУРА

1. Вълев, Ю. (2015). Контрол и оценка на спортната подготовка в конния спорт, Монография, С, ISBN 978-954-718-402-2 С, НСА ПРЕС, с. 14.
2. Вълев Ю. (2014). Визуализирана методика за начално обучение по конен спорт, дисертация, с.79.
3. Вълев Ю., Иванова Р. Н., (2018). Теория и методика на дисциплините всестранна езда и издръжливост, Учебно помагало, НСА Прес, ISBN 978-954-718-537-1, с. 234.
4. Димитрова, Б. И кол. (2006). Плувни спортове в училище. Монография. София: Изд. Авангард Прима.
5. Димитрова, Б.(2012). *Аква практики*. София: Изд. Авангард Прима, с 44-46.
6. Димитрова Б. (2015). *Спа култура и аква практики*. Изд. Авангард прима. София, с 75-77.
7. Димитрова, Б., Н. Деде (2011). Акваспининг като антистресова превенция на здравето. Трета международна научна конференция: Оптимизация и иновации в учебно-тренировъчния процес. Сборник доклади, 2011, р.146-153, Департамент физическо възпитание и спорт. СУ „Св. Климент Охридски“.
8. Полименов, М. (2014). Иновации в ресторантьорството. Монография. София: Авангард Прима, с.45-47.
9. Цанов, И. (2015). Икономика на спорта. Монография. София: БАК.
10. Цанов, И. (2018). Управленско решение: Теория и практика. Монография. София: БАК.
11. Dimitrova, B. (2014). The enotherapy as an effective financial instrument for the wine tourism. International Scientific Conference for Tourism "SPA and wine"- part of the Culture corridor – cultural routes. Proceedings (p. 55-61). Blagoevgrad. Faculty of Economy, Tourism department. SW University.
12. Ellis, S. (2013). *The global wellness tourism economy 2013*. Report of the Global Wellness Tourism Congress (Delhi, India). Ed. Global wellness and Spa Association, Miami, USA.
13. Global Wellness Institute (2014). *Economic Report*. Miami, USA, 2014. (<https://www.globalwellnessinstitute.org/>).
14. Nesheva, I. (2015). Benefits of the physical activity and the elaborated program mental prevention gym for women with normal pregnancy. *Research in Kinesiology*, 43(2), 210-214.
15. Polimenov, M. (2014). *Иновации в ресторантьорството* [Innovations in restaurant management. In Bulgarian.] София: Авангард Прима.
16. Polimenov M., (2016), Restaurant technologies innovations an the impact for the global tourism services, Proceedings of the VI International Academic Congress "Fundamental and Applied Studies in EU and CIS Countries" (United Kingdom, Cambridge, England, 24-26 May 2016). Volume VI. "Cambridge University Press", 2016.- 752 p., 2016., 169p-175p, ISBN: 978-0-875-82782-7,
17. Staneva, K. (2016) . An evaluation of the potential of Cross- border region Bulgaria-Serbia for development of Wellness, medical SPA and SPA tourism - possibilities and perspective. *ATLAS Tourism and Leisure Review*, ISSN 2468 – 6719, *Health, Wellness and Spa Tourism in the Balkans*, Netherlands. 3(2016), 43-58.
18. Trendafilov, D., & Dimitrova, B. (2013). Aqua spinning as anti-stress health prevention. Acts of conference "physical education and sport". Montenegro, 2013, no 37-39 / XI, p. 454-460. ISSN: 1451-7485 (9771-4517-48001).
19. Treneva, V. (2013). *Селекция в спорта кану-кааяк* [Selection in canoe-kayak sport. In Bulgarian.] Национална спортна академия „В. Левски“. НСА Прес.

Контакти:

Мария Иванова / World Healthy Aging Cluster / E-mail: ma_ivanova@abv.bg